

XITOIY TILIDA O`SIMLIKLARINING SIMVOLIKASI

G`ayratova Maftuna Dilshodovna

O`zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti

Xitoy tili nazariyasi va amaliyoti kafedrası

uzbjavoxir1991@mail.ru

Annotatsiya:

Mazkur maqola xitoy tilida o`simliklarning simvolikasiga bag`ishlangan. O`simliklar ichida qarag`ay va gullar nomlarining ma`nolari semantik hususiyatlari nuqtai nazaridan guruhlar ichida tafsiflanadi. Asosiy sintagmatik qatorlar aniqlandi.

**Kalit so`zlar:** o`simlik, xususiyat, semantika, simvol, konfutsiylik, daosizm, rivoyat, mifologiya, omonim, sintagmatik qator.

SYMBOLISM OF PLANTS IN CHINESE

Annotation:

The article is devoted to the symbolism of plants in Chinese. The meaning of the names of pines and flowers in plants are described within groups in terms of semantic features. Basic syntagmatic rows were identified.

Keywords: plant, feature, semantics, symbolism, Confucianism, Daosism, narration, mythology, expression, acknowledgment, homonym.

Simvollar semantikasiga e`tibor qaratadigan bo`lsak, biz quyidagi manbalarga murojaat qilamiz:

Chavannas E. The five happinesses: Symbolizm in in Chinese popular Art, Fang J.P. Symbols and Rebuses in Chinese Art, Imperial Tombs of the Mong and Qing Dynasties¹.

O`zining xususiyatlari va semantik ma`nolarining kengligi nuqtai nazaridan simvolar quyidagicha tavsiflanadi: o`simlik nomi, tashqi ko`rinishi, o`simlik o`sadigan hudud, jinsi va boqa simvol guruhlari bilan o`zaro aloqasi, Xitoy madaniyatida ushbu obrazning qo`llanilishiga ko`ra.

E.M.Кварцова o`zining “История искусства Китая” nomli risolasida daraxtlarni abadiy ko`k va serbarg daraxtlarga va shuningdek, “ ayol ” va “ erkak ” jinslariga

¹ Ву Чэн`эн. Императорские гробницы династий Минг и Цин. – Пекин, 2002. – 250 с.

ajratadi². Abadiy yashil bargli daraxtlar sirasiga qarag‘ay daraxti kiradi. Tog‘ yonbag‘irlarida, eng qiyin sharoitlarda qarag‘ay daraxti tanholikda o‘sadi. Ushbu holat uning o‘ta chdamli va matonatli daraxt ekanligidan dalolatdir. Shunga ko‘ra qarag‘ay daraxtining simvolikasi ham serqirra bo‘lib, abadiy hayot, manguilik ramzini ifodalaydi. Ushbu simvolika konfusiylik ta‘limoti va dao ta‘limotlarida shaxsning ichki barqarorlik va hotirjamligi simvoli sifatida e‘tirof etiladi. Qarag‘ay daraxtining simvolikasi bilan bir qatorda kiparis daraxti ham bir hil mavqega egadir. Bundan tashqari ushbu ikki daraxt xitoy xalq tabobatida keng qo‘llaniladi.

Ushbu ikki abadiy yashil daraxt simvollari sifatida bambuk daraxti ham e‘tirof etiladi. Xitoy simvolikasida bambuk daraxti turli baloi ofatlarga qarshi kurash, ofatlarni daf qilish timsoli sifatida qabul qilingan. Xitoyda ushbu daraxtga oid rivoyat bor. Rivoyat qilishlaricha, qadimda bir ayol kasal yotib qolib, o‘g‘lidan yangi bambuk daraxtidan tayyorlangan sho‘rva ichgisi kelayotganini aytadi. Mehribon o‘g‘il shunchalik kuyunganidan bambuk o‘sadigan joyda achchiq ko‘z yosh to‘kadi. Natijada bambuk daraxti qishdan so‘ng qatqaloq bo‘lib ketgan yer maydonida o‘sib chiqadi va o‘g‘il onasiga darmon sho‘rvasini tayyorlab beradi.

Gullab o‘suvsuchi yovvoyi olxo‘ri 梅花méihuā daraxti xitoy simvolikasida kalendar daraxt nomi bilan mashhurdir. Ushbu daraxt xitoy Yangi yili, bahor va butun bir jonzotning tug‘ilishi simvolini ifodalaydi. 梅花méihuā daraxti gullari xitoy “Xitoy gullari qirolichasi ” nomi bilan yuritiladi. 梅花méihuā nomidagi birinchi morfema “ go‘zal 美 ” va “ qosh 眉 ” so‘zlari bilan omonim hisoblanadi va ayol go‘zalligiga ta‘rif berishda ushbu o‘xshatish keng qo‘llaniladi. Bundan tashqari 梅花méihuā daraxti gullari xitoy amaliy san‘ati naqshlarida, sopol buyumlarida, kashtachilik san‘atida va zargarlik san‘atida ham qo‘llanilishi keng rus olgan. Bundan tashqari xitoy amaliy san‘atida 梅花méihuā janri ham mavjud.

Bundan tashqari xitoyda ayol go‘zalligini ta‘rif etishda nok 梨lí daraxti simvolikasi ham alohida o‘rin tutadi.

E.M.Кварцовaning ta‘kidlashicha “ ayol ” va “ erkak ” o‘simliklar o‘zining xavsifiga ko‘ra ajratiladi. Ya‘ni, po‘sti qalin va dag‘al o‘simliklar asosan “ erkak ” jinsini ta‘riflashda, unga o‘zgacha salobat va mag‘rurlik bag‘ishlashda asosiy simvol sifatida qo‘llaniladi. “ Ayol ” o‘simliklar esa aksincha, nafis va yumshorq tuzilishga ega bo‘lgan va asosan ayollarning latofati, go‘zalligini ta‘riflashda simvolikaga egadir.

²Кварцова Е.М. История искусства Китая. – Санкт-Петербург, 2004 г. – С.65-50.

“Erkak” daraxtlariga: qarag‘ay, kiparis, bambuk va terak daraxtlari kiritiladi. “Ayol” daraxtlarga esa nok, olxo‘ri va “yig‘lovchi majnuntol” daraxtlari kiritilgan.

Gullar simvolikasida asosiy o‘rinni pion gullar, xrizantema, orxideya va nilufar gullar kiradi.

Xitoy tilida pion gullarining ikki turi mavjud bo‘lib, oq pion 芍药 sháoyao va daraxtsimon pion 牡丹 müdānn³ mavjud. Badiiy adabiyot simvolikasida har ikki turi ham alohida ajratilmaydi va bir hilda qo‘llaniladi. Ushbu gul xitoy simvolikasida “boylik, ziyolilik” ramzidir.

兰lán orxideya va 菊jú xrizantema gullari ham alohida o‘ringa egadir. Qadimgi xitoy mifologiyasida ushbu ikki gul ilohiy dunyo va marosimlar simvolikasini ifodalagan. Orxideya gullari o‘zining hushbo‘y ismi tufayli qadimda saroy malikalari xonalarini bezashda va ayol go‘zalligi timsoli sifatida e’tirof etiladi.

Xrizantema guli o‘zining umr boqiylik ramzi sifatida xitoy mifologiyasida keng ta’riflangan.

Nilufar gul 荷花 xitoy simvolikasida⁵ alohida o‘ringa ega bo‘lib, xitoy adabiyotida “Suvdagi liliya” nomi bilan ham yuritiladi. Xitoy simvolikasida nilufar gul urug‘i “莲子 liánzǐ” so‘zi bilan ifodalanib, xitoy tilidagi “ketma ket o‘g‘il tug‘ilishi 连子 so‘zi bilan omonimdir.

Nilufar gulining avlodlar davomi, erkak jinsining davomi simvoli vazifasini o‘taydi. Bundan tashqari, nilufar gul tozalik va pokizalik timsoli hamdir. Gullagan davrida nilufar gullar botqoqlikda ko‘tarilib chiqadi va o‘zining go‘zalligida bironta ham botqoq sarqitlarini olib chiqmaydi. 荷 ieroglifi 和 tinchlik ieroglifi bilan omonimdir, ya’ni “tinchlik” ma’nosida ham simvolikaga egadir⁶.

Ramziy ma’nolaridan qat’iy nazar, gullar ham xitoy simvolikasida⁷ “ayol” va “erkak” toifalariga ajratiladi. “Erkak” gullar sirasiga uzun va qattiqroq teksturali barglarga ega o‘simliklar, “ayol” lariga esa nisbatan nafis, serbarg gullar kiritilgan. O‘simliklar simvolikasiga oid ma’lumotlarni o‘rganishda quyidagi xulosalarga kelishimiz mumkin:

³ 汉俄词典: 北京, 2000. – 87 b.

⁴ Cheng Guanlei. Hanyu cifalun. – Jiangsu, 2001. – B 45-114.

⁵ Горелов В.М. Лексикология китайского языка. – Москва, 1984. – С.87-90.

⁶ Кварцова Е.М. История искусства Китая. – Санкт-Петербург, 2004. – С.78

⁷ Коротков Н. Основные особенности морфологического китайского языка. – Москва, 1968. – С.56-90

Birinchidan, Xitoy tilida o‘simliklar simvolikasi asosan konfusiylilik, dao va buddaviylilik ta’limotlari negizida paydo bo‘lgan;

Ikkinchidan sintagmatik qatorlarda o‘simliklar simvolikasi o‘ziga xos o‘simliklar bilan uyg‘unlashib ketadi;

Bir qator simvollar umr boqiylik, go‘zallik va serfarzandlik timsoli sifatida e’tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yhati:

1. Горелов В.М. Лексикология китайского языка. – Москва, 1984. – 90 с.
2. Ву Чэн`эн. Императорские гробницы династий Минг и Цин. – Пекин, 2002. –250 с.
3. Кварцова Е.М. История искусства Китая. – Санк-Петербург, 2004. –78 с.
4. Коротков Н. Основные особенности морфологического китайского языка. – Москва, 1968. – 90 с.
5. 汉俄词典. –北京, 2000. –87 p.
6. Cheng Guanlei. 汉语 次兰夫. Jiangsu, 2001. –114 p.

